

PRIMENA KONCEPTA MEKE MOĆI U RUSKOJ SPOLJNOJ POLITICI U 21. VEKU

APSTRAKT

Rad analizira primenu koncepta meke moći u savremenim međunarodnim odnosima na primeru sprovođenja spoljne politike Ruske Federacije na početku XXI veka. Autor polazi od pretpostavke da Vlada u Moskvi koristi širok spektar instrumenata meke moći i to dokazuje na studiji slučaja kombinovane upotrebe tvrde i meke moći tokom angažovanja u Siriji. Analiza obuhvata i aktuelno rusko spoljnopolitičko delovanje na primeru Srbije i naglašava da Ruska Federacija ne uočava u dovoljnoj meri pogodnost naše zemlje za uvećanje uticaja posredstvom sofisticirane upotrebe meke moći. Autor zaključuje da Ruska Federacija do sada nije u sprovođenju spoljne politike koristila pun potencijal sopstvenih izvora meke moći, već se može reći da upotreba meke moći nije sofisticirana i optimalna – osim u medijskoj sferi.

Ključne reči: meka moć, spoljna politika, međunarodni odnosi, Rusija, Sirija, Srbija.

KONCEPT MEKE MOĆI U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Meka moć je u savremenom politikološkom diskursu jedan od najčešće korišćenih koncepata i njegova upotreba je postala ustaljena u naučnoj i stručnoj javnosti. Mada je koncept meke moći definisan pre više od dve decenije, i dalje postoje određene nedoumice oko toga šta meka moć zapravo predstavlja i na koji način deluje u međunarodnim odnosima. Neupitno je da živimo u vremenu ponovnog uspostavljanja multipolarnog poretka sveta, a zapaženu ulogu u rekonstrukciji međunarodnih odnosa ima Ruska Federacija. Iako se suočila sa krahom koji se ogledao u raspadu SSSR-a i krizi tokom devedesetih godina prošlog veka, Rusija XXI veka započela je proces obnove nekadašnje uloge u svetskoj politici.

¹ Autor je student završne godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Rad je sačinjen u okviru treće generacije Programa volontiranja IMPP, sprovedenog novembra 2015. godine. E-mail: dejan-tadic@live.com.

Rusija je relativno kasno počela da otkriva ideju meke moći i da je koristi kao deo strateškog ostvarivanja spoljnopolitičkih ciljeva. Upravo zbog ove docnje, vlada u Moskvi nije uspjela da privuče ka sebi pojedine države koje su bile u sastavu nekadašnjeg SSSR-a i Varšavskog pakta, čime je dozvolila širenje i jačanje NATO-a u strateški važnom okruženju. Dolaskom Vladimira Putina (Владимир Владимирович Путин) na vlast, Rusija počinje da koristi instrumente meke moći u većem obimu. Zbog toga ćemo u narednim poglavljima nastojati da ponudimo klasifikaciju instrumenata meke moći Ruske Federacije i objasnimo na koji način Rusija kombinuje dejstvo tvrde i meke moći tokom intervencije u Siriji. Takođe, iznećemo analizu slučaja Srbije kao kontekstualno pogodne sredine za dejstvo ruske meke moći. Osnovna pretpostavka koju želimo da dokažemo je stav da Ruska Federacija koristi širok spektar instrumenata meke moći u svrhu ostvarivanja spoljnopolitičkih ciljeva na početku XXI veka, ali ne uspeva da dosegne njihov optimalan potencijal.

Meka moć se kao koncept prvi put konstituiše u monumentalnom delu Džozefa S. Naja (Joseph S. Nye) *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, objavljenom 1990. godine. Za Naja meka moć predstavlja „moć da se dobije ono što se želi zahvaljujući privlačnosti, a ne prinudi ili plaćanju”.² Sposobnost neke zemlje da koristi meku moć počiva na tri izvora: 1) kulturi; 2) političkim vrednostima (u zemlji i inostranstvu) i 3) spoljnoj politici (koja mora biti legitimna i moralna u očima drugih). Meka moć ne mora izričito da potiče iz tri pomenuta izvora, već može da proistekne iz vojne ili ekonomske moći.³ Primarni ciljevi koji neka država nastoji da ostvari posredstvom meke moći su privlačenje ili ubeđivanje. Privlačenje može biti: direktno i indirektno. U direktnom modelu praktikovanja meke moći privlačenjem se deluje na elite koje treba da donesu odluku sa pozitivnim ishodom. Kod indirektnog modela, resursi deluju na javno mnjenje koje treba da utiče na odluke elite; odlučujući činilac kod ovog modela je povoljnost, odnosno nepovoljnost okruženja u kojem se deluje. Postizanje željenog ishoda zavisi od konteksta u kojem se deluje, osobina objekta na kojeg se deluje i kvaliteta strategije.⁴

U skladu sa potrebama ovog istraživanja, instrumente meke moći definišemo kao materijalne i nematerijalne fenomene koji ishode iz izvora meke moći sa sposobnošću privlačenja i ubeđivanja. Efikasnost meke moći shvatamo kao stepen uspešnosti instrumenata meke moći u cilju privlačenja i ubeđivanja. Uspešnost se

² Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990, p. 74, citirano prema: Miša Đurković, „Rusija i otkrivanje meke moći”, *Nacionalni interes*, god. IV, br. 4, 2008, str. 29.

³ Džozef Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 111–112.

⁴ *Ibid.*, str. 123, 129.

ogleda u nametanju i sprovođenju političke agende koja je u skladu nacionalnim interesima države emitera meke moći, u našem slučaju Rusije. Za potrebe ovog rada, osvrnućemo se i na koncept pametne moći, koju Naj shvata kao spoj „tvrde moći prisile i isplate, s jedne strane, i meke moći ubeđivanja i privlačenja, s druge”.⁵ Pametna moć zapravo predstavlja sposobnost kombinatorike tvrde i meke moći zarad ostvarenja delotvornih strategija u kontekstualno različitom okruženju.⁶

INSTRUMENTI MEKE MOĆI

U naučnoj literaturi na engleskom jeziku se za imenovanje instrumenata meke moći koristi izraz *tools of soft power*, odnosno u doslovnom prevodu na srpski jezik – *alatke meke moći*. Sam pojam alatke semantički shvaćeno označava oruđe, tj. alatku, i najviše asocira na nešto što je nesofisticirano i tehnološki neusavršeno. Zbog same prirode meke moći u srpskom jeziku je prikladnije koristiti izraz *instrumenti meke moći*, pošto reč instrument preciznije označava tvorevinu koja poseduje visok stepen sofisticiranosti. Polazeći od navedene definicije, u ovom odeljku ćemo se posvetiti klasifikaciji instrumenata meke moći. Prvo ćemo prikazati instrumente koji se generišu iz ruske kulture, zatim one koji ishode iz političkih vrednosti i na kraju one koji se zasnivaju na legitimnoj i moralnoj spoljnoj politici.

Kultura

Kultura je ponekad zaista neuhvatljiva pojmovno. Zbog toga ćemo da se poslužimo definicijom kulture koju je ponudio britanski antropolog Edvard Tejlor (Edward Taylor): „(k)ultura je složena celina koja obuhvata znanje, verovanje, umetnost, moral, pravo, običaje i sve druge sposobnosti i navike koje je čovek stekao kao član društva”.⁷ Iako stara više od jednog veka, ova definicija omogućava da za potrebe našeg istraživanja kulturu shvatimo niti previše usko, niti previše široko.

Ruska kultura je ostvarila nemerljiv doprinos obogaćivanju svetske kulturne baštine. Dovoljno je pomenuti prepoznatljivu rusku arhitekturu (npr. Hram sv. Vasilija Blaženog, Kremlj i Ermitaž samo su neki od primera), književnost (nezaobilazni Puškin, Dostojevski, Šolohov, Solženjicin i mnogi drugi), muziku

⁵ Ibid., str. 12.

⁶ Ibid., str. 13.

⁷ Ričard Hendler, „Kultura”, u: Adam Kuper i Džesika Kuper (urs), *Enciklopedija društvenih nauka*, Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 671.

(kompozitore Čajkovskog, Borodina, Stravinskog, Šostakoviča), balet i ostale materijalne i nematerijalne ekspresije kreativnosti ljudskog duha.

Uprkos bogatstvu sadržaja ruske elitne kulture, SSSR je izgubio Hladni rat delimično i zbog toga što nije shvaćen značaj popularne kulture kao sredstva promocije i širenja ideologije. Uviđajući značaj sredstava propagande, Rusija pod Putinom počinje da ulaže napore u promociju nacionalne kulture i nauke preko 87 kulturnih centara širom sveta.⁸ Kulturni centri deluju preko Fonda Rossotrudničestvo, osnovanog septembra 2008. godine ukazom prethodnog predsednika Ruske Federacije Dmitrija Medvedeva (Дмитрий Анатольевич Медведев).⁹ Međutim, Rusija i dalje nema raznolik sadržaj popularne kulture koji bi mogla da ponudi, uz pretpostavku da oni budu prihvaćeni od strane konzumenata u svetu, pa tako ne postoje ozbiljni konkurenti popularnoj kulturi Zapada. Promovisanje ruske kulture se uglavnom svodi na promociju visoke, elitne kulture kojoj je uskraćen pristup širem javnom mnjenju.

Visoko obrazovanje studenata iz inostranstva predstavlja pogodan instrument za širenje meke moći. Na Šangajskoj listi koja rangira 500 najkvalitetnijih univerziteta u svetu nalaze se dva univerziteta iz Ruske Federacije: Moskovski državni univerzitet Lomonosov rangiran na 86. mestu i Državni univerzitet u Sankt Peterburgu, koji se nalazi između tristotog i četiristotog mesta.¹⁰ Broj stranih studenata u Rusiji je zanemarljiv u odnosu na broj inostranih studenata u SAD-u, gde se prosečno godišnje obrazuje više od 800.000 stranih studenata.¹¹ Ruska politička elita želi na ovaj način da obrazuje mlade lidere koji će biti naklonjeni Moskvi.¹² Ruska Federacija na svojim univerzitetima ugošćava samo oko 15.000 studenata, sa željom da ovaj broj podigne na 20.000. Da bi se obrazovanje iskoristilo kao efikasan instrument meke moći, ovaj broj mora da se poveća nekoliko puta, pogotovo za studente društvenih i humanističkih nauka, jer su uglavnom oni budući potencijalni politički lideri matičnih zemalja.

Ruska pravoslavna crkva predstavlja jedan od temelja ruskog nacionalnog identiteta. Koncept ruskog sveta (*Русский мир*) predstavlja ekspanzivnu i

⁸ Miša Đurković, „Rusija i otkrivanje meke moći”, op. cit., str. 34–36.

⁹ Pogledati više o Fondu Rossotrudničestvo na: rs.gov.ru/about, 15/11/2015.

¹⁰ Videti više u: “Academic Ranking of World Universities 2015”, www.shanghairanking.com/ARWU2015.html, 15/11/2015.

¹¹ Broj inostranih studenata u SAD za 2013–2014. školsku godinu dostupan je na: www.iie.org/Services/Project-Atlas/United-States/International-Students-In-US, 20/12/2015.

¹² Anna Dolgov, “Russia Wants to Take More Foreign Students to Build ‘Pro-Moscow Elites’”, *The Moscow Times*, 24 April 2015, www.themoscowtimes.com/news/article/russia-wants-to-take-more-foreign-students-to-build-pro-moscow-elites/519679.html, 25/12/2015.

mesijansku spoljnu politiku saglasnu nacionalnim interesima Ruske Federacije i željama Ruske pravoslavne crkve.¹³ Ovaj koncept ima korene u vizantijskom nasleđu simfonijskog odnosa između svetovne i duhovne vlasti. Predsednik Putin je više puta izrekao kritiku na račun „moralne krize Zapada” – koja je nastala zbog napuštanja hrišćanskih vrednosti – i izrazio spremnost Rusije u odupiranju dehristijanizaciji i zaštiti hrišćanstva u zemlji i inostranstvu.¹⁴

Grupe bliske izvršnoj vlasti upotrebljavaju sekularno shvaćen koncept ruskog sveta radi jačanja stabilnosti države, obnove statusa svetske sile i uvećanja uticaja u susednim državama. Ruska vlast u ostvarenju ovih ciljeva vidi Rusku pravoslavnu crkvu kao strateškog partnera. Ipak, za Rusku pravoslavnu crkvu „ruski svet” predstavlja, pre svega, religijski koncept kojim želi da se uspešno okonča proces „Drugog krštenja Rusije”, ali i da se proširi i učvrsti položaj Moskovske patrijaršije, prvenstveno u Belorusiji i Ukrajini.¹⁵

Diplomatska aktivnost Ruske pravoslavne crkve je intenzivnija od 2003. godine i dolaska mitropolita volokolamski Ilariona (Иларион Алфеев) na mesto glavnog predstavnika Moskovske patrijaršije u institucijama Evropske unije i pri međunarodnim organizacijama. Od stupanja na dužnost rukovodioca ruske crkvene diplomatije, mitropolit Ilarion je veštım diplomatskim manevrima ostvario zadivljujuće veliki broj kontakata sa pomesnim pravoslavnim crkvama, drugim hrišćanskim denominacijama, ali i sa zvaničnicima drugih država i međunarodnih organizacija. U poslednje vreme je uočljiva intenzivna diplomatska aktivnost ruske crkvene diplomatije u sklopu priprema predstojećeg sabora svih pravoslavnih crkava, koji treba da se održi u junu 2016. godine na grčkom ostrvu Krit. Prvobitno određeno mesto održavanja sabora je bio Istanbul. Obaranjem ruskog frontovskog bombardera Su-24 od strane turske avijacije i zaoštavanjem rusko-turskih odnosa održavanje svepravoslavnog sabora je premešteno na insistiranje Ruske pravoslavne crkve.¹⁶

Ruski mediji su ojačali međunarodni uticaj tokom protekle decenije. Osnivanjem medijske kuće *Rusija danas* (*Russia Today* – RT) u decembru 2005. godine vlada u Moskvi nastoji da parira vodećim svetskim informativnim mrežama, kao što su na primer *CNN* ili *BBC*. Medijska kuća *Rusija danas* (u daljem tekstu:

¹³ Nicolai N. Petro, “Russia’s Orthodox Soft Power”, Carnegie Council for Ethics in International Affairs, www.carnegiecouncil.org/en_US/publications/articles_papers_reports/727/_view/lang=en_US, 15/11/2015.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ovaj događaj ima veliku važnost za čitav pravoslavni i hrišćanski svet. Poslednji sabor koji ima karakter vaseljenskog održan je 787. godine u Nikeji (prim. aut).

RT) želi da globalnoj javnosti predstavi ruski pogled na dešavanja u svetu. Tokom decenije emitovanja programa, RT je uspela da interaktivnim sadržajima privuče milione gledalaca i da distribuciju medijskih i informativnih sadržaja osloni na društvene mreže i Internet. Prva televizijska mreža po broju pregleda priloga na *YouTube* je upravo RT: tri milijarde pregleda i tri miliona redovnih gledalaca. Program se emituje preko tri globalna informativna kanala na engleskom, španskom i arapskom jeziku.¹⁷

Sputnjik predstavlja još jedan medijski instrument meke moći Rusije. Osnovan je 2014. godine sa ciljem da pokaže put ka multipolarnom svetu koji će poštovati nacionalni interes, kulturu, istoriju i tradiciju svake zemlje.¹⁸ Premda je ovaj projekat još u fazi razvoja kao alternativni izvor radijskog programa, njegovi sadržaji su dostupni i na jezicima koji se koriste na postsovjetskom prostoru, kineskom, finskom, hindu, turskom, španskom, srpskom i dr. Pored informativnog programa, *Sputnjik* pruža infografike kojima želi da pojača dejstvo zvanične ruske propagande u „medijskom Hladnom ratu”.¹⁹

Zapadni mediji su priznali da gube bitku sa ruskim medijima u *Public Relations* ratu.²⁰ Ruski mediji, na čelu sa RT, su interaktivnim sadržajima i inovativnim konceptima emisija uspeli da pridobiju značajnu pažnju gledalaca iz zapadnih zemalja. Simbolički akt ruskih medija u pokušaju pobede nad Zapadom se može uočiti u prelasku na RT čuvenog televizijskog voditelja Larija Kinga (Larry King), gde zvezda američkog televizijskog novinarstva ima dve emisije: *Larry King Now* i *Politicking with Larry King*. Panična reakcija britanskog BBC-a na preotimanje medijskog prostora od strane Rusije se, između ostalog, ogledala u intervjuu koji je King dao za emisiju *Newsnight*. Na sugestivno pitanje britanskog novinara Evana Dejvisa (Evan Davis) da li mu RT nameće agendu ili cenzuriše materijal, King je odgovorio odrečno.²¹

Političke vrednosti

Nakon „najveće geopolitičke katastrofe XX veka” (Putinove reči za raspad SSSR-a – prim. aut), a naročito od 2000. godine kada Putin dolazi na mesto

¹⁷ Više o medijskoj mreži *Russia Today* na: rt.com/about-us/, 20/11/2015.

¹⁸ Pogledati više o *Sputnjiku* na: <http://sputniknews.com/docs/about/index.html>, 20/11/2015.

¹⁹ Ibid.

²⁰ “The Observer: Россия и Путин побеждают в пиар-войне”, <http://ria.ru/world/20151113/1319642303.html>, 20/11/2015.

²¹ Pogledati ceo intervju sa Larijem Kingom na: <https://www.youtube.com/watch?v=wc-DdGXElEg>, 20/11/2015.

predsednika Ruske Federacije, na delu je vešta kombinatorika implementacije elemenata sovjetskog i imperijalnog nasleđa u političku strukturu savremene Rusije. Veštim političkim inženjeringom ugrađene su sledeće vrednosti i načela u idejni korpus savremenih ruskih političkih nazora: patriotizam, jaka centralna vlast, suverena demokratija, vojna samostalnost, snažna nacionalna ekonomija, poboljšanje ekonomskog blagostanja za sve građane, tradicionalizam, kvalitetno patriotsko obrazovanje i zaštita nacionalnog interesa u spoljnoj politici. Idejni koreni teorije i prakse putinizma potiču od intelektualnih autoriteta poput filozofa Ivana Pjina (Иван Александрович Ильин), istoričara Vasilija Ključevskog (Василий Осипович Ключевский) i književnika Aleksandra Solženjicina (Александр Исаевич Солженицын).²²

Vladimir Putin je više puta u javnim nastupima izrazio stav da se Zapad nalazi u moralnoj krizi, koja se prvenstveno ogleda u prenatlaženom individualizmu i otklonu od tradicionalnih vrednosti hrišćanstva u korist uspostavljanja ultraliberalnih praksi koje se utemeljene u pozitivnom pravu nekih evropskih i američkih nacija – poput promovisanja prava LGBT, legalizacije istopolnih brakova, omogućavanja istopolnim partnerima da usvajaju decu, eutanazije, genetičkog inženjeringa, nedostatka privrženosti prema političkoj zajednici. Na osnovu zastupanja tradicionalnih političkih vrednosti savremene Rusije ostvarena je saradnja sa liderima koji zastupaju konzervativne stavove u Evropi: Silviom Berlusconiem (nekadašnjim premijerom Italije), Viktorom Orbanom (sadašnjim premijerom Mađarske), Robertom Ficom (trenutnim predsednikom Vlade Slovačke Republike) i Milošem Zemanom (nekadašnjim premijerom, a sadašnjim predsednikom Češke Republike).²³

Putinovi politički saveznici na prostoru Evropske unije su uglavnom pokreti i političke stranke desne orijentacije, kao na primer Partija za nezavisnost Ujedinjenog Kraljevstva (UKIP) koju predvodi Najdžel Faraž (Nigel Farage), Britanska nacionalna partija, Nacionalni front Marin Lepen, Fides mađarskog premijera Viktora Orbana i Slobodarska partija Austrije Hajnc-Kristijana Štrahea (Heinz-Christian Strache). Kompatibilne vrednosti evropske desnice i Putinove Rusije su evroskepticizam, protivljenje NATO-u, hrišćanski tradicionalizam, suverenizam, odupiranje procesima demontaže suverenosti nacionalnih država i težnja ka uklanjanju dominacije SAD-a nad Evropom.²⁴

²² Slobodan Antić, „Putinizam: ideja patriotske elite”, *Nacionalni interes*, vol. 5, br. 1–2, 2009, str. 331–337.

²³ Miša Đurković, *Iluzija Evropske unije*, Catena Mundi i Institut za evropske studije, Beograd, 2015, str. 80.

²⁴ *Ibid.*, str. 89–90.

Najznačajniji politički instrument meke moći ruske politike je sama ličnost Vladimira Vladimiroviča Putina. Nekadašnji agent sovjetske kontraobaveštajne službe je politički uspon počeo devedesetih godina minulog veka. Od početnih političkih funkcija u gradskoj upravi Sankt Peterburga preko funkcije direktora Federalne službe bezbednosti, Putin je došao na mesto predsednika Ruske Federacije 2000. godine. Za relativno kratak vremenski period uspeo je da konsoliduje Rusiju na više načina: višestrukim povećanjem životnog standarda, ulaganjem u zdravstvo, prosvetu, nauku, odbranu, ali i vraćanjem nacionalnog ponosa i statusa svetske sile.²⁵ Neverbalno političko komuniciranje putem ispoljavanja Putinovih karakternih crta jedan je od uspešnih segmenata strategije izgradnje njegovog imidža: odlučnost, maniri, umeće u boričkim sportovima, upravljanje borbenom tehnikom i iskazivanje nadmoći nad političkim neprijateljima.

Spoljna politika

Nakon kraha SSSR-a i godina utonjenosti u sopstvenu beznadežnost, konsolidovana Rusija je uspeła da povrati nekadašnji značaj u međunarodnoj politici. Rusija nema težnju za globalnom prevlašću zvanične ideologije, kao što je SSSR želeo da ostvari globalnu hegemoniju socijalizma.

Unutar nove Konceptije spoljne politike Ruske Federacije od februara 2013. godine utemeljeno je osam osnovnih ciljeva ruske spoljne politike.²⁶ U skladu sa očuvanjem nacionalne bezbednosti, Rusija će nastojati da osigura značajnu ulogu u međunarodnim odnosima i bude jedan od najuticajnijih i najkompetitivnijih aktera multipolarnosti. Rusija će nastojati da ostvari pogodne spoljne uslove za siguran i dinamičan rast privrede i razvoj tehnologije, aktivno će promovisati međunarodni mir i bezbednost, ravnopravnu saradnju između nacija, uz poštovanje međunarodnog prava i Povelje Ujedinjenih nacija. Takođe, ruska vlada će se zalagati za ostvarenje dobrosusedskih odnosa, prevazilaženje i prevenciju tenzija i sukoba i uložiti napor u osnaživanje bilateralnih i multilateralnih odnosa i partnerstava. Konceptija spoljne politike predviđa i zalaganje Rusije za sveobuhvatnu zaštitu prava i legitimnih interesa ruskih građana i dijaspor, unapređenje značaja ruskog jezika i razvoj odnosa sa svojom dijasporem.

Interesna sfera od najvišeg spoljnopolitičkog značaja za Rusku Federaciju predstavlja prostor bliskog inostranstva (*ближнее зарубежье*), odnosno post-

²⁵ Slobodan Antić, „Putinizam: ideja patriotske elite”, op. cit., str. 335.

²⁶ Koncept ruske spoljne politike opširnije pogledati u: “Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation”, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 12 February 2013, http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, 28/11/2015.

sovjetskog prostora. Ovaj geografski areal nema samo politički i ekonomski značaj, nego i bezbednosni. Ruska Federacija ne sme da dopusti da u ovom prostoru NATO ojača uticaj. Iako je Rusija nemoćno gledala kako Litvanija, Letonija i Estonija pristupaju Severnoatlantskom savezu, uspela je da spreči njegovo dalje širenje osnivanjem Organizacije ugovora o kolektivnoj bezbednosti (*Организация Договора о коллективной безопасности* – ОДКБ). Privlačenjem Belorusije, Kazahstana, Jermenije, Kirgistana i Tadžikistana u članstvo ove regionalne bezbednosne organizacije, Rusija je uspela da se delimično odupre tzv. strategiji anakonde. Rusija je član i Šangajske organizacije za saradnju koja okuplja zemlje sa teritorijom veličine tri petine Evroazije sa ciljem, između ostalog, očuvanja i unapređenja kolektivne bezbednosti.²⁷ Ruskoj Federaciji članstvo u ovim dvema organizacijama služi kao zaštita od daljeg širenja NATO-a u strateški važnom prostoru Srednje Azije i Kavkaza. Meka moć ovih organizacija zasniva se na privlačenju država koje se protive dominaciji SAD-a i intervencionizmu zemalja NATO-a.²⁸

Verovatno najefikasniji instrument meke moći u ruskoj spoljnoj politici je strateško opredeljenje i naponi ka ponovnom uspostavljanju multipolarnog poretka sveta. Rusija je u poslednjoj deceniji XX veka zbog dubokih unutrašnjih kriza mogla samo nemo da posmatra ostvarenje globalne dominacije SAD-a i širenje NATO-a. Nakon prve predsedničke inauguracije Putina, stvari počinju postepeno da se menjaju. Jedan od najvažnijih segmenata Putinove strategije je vraćanje multipolarnog svetskog poretka. Rusija operativno dejstvuje ka ostvarenju ovog cilja kroz strateška partnerstva sa zemljama BRIKS-a, G–8 i G–20, ali i kroz delovanje u organima Ujedinjenih nacija.

Sa konsolidacijom Rusije na unutrašnjem planu, Putin počinje da sve otvorenije ispoljava težnje za vraćanjem značaja Ruske Federacije u globalnoj politici. Kao osnovne pretnje međunarodnoj bezbednosti, Vladimir Putin je naveo sledeće: stvaranje unipolarnog svetskog poretka, nametanje sopstvenog političkog i privrednog sistema drugim političkim zajednicama, kršenje Povelje Ujedinjenih nacija i normi međunarodnog prava.²⁹ Putin je otvoreno izazvao SAD i njihovu težnju ka uspostavljanju globalne hegemonije, instrumentalno korišćenje demokratije i ljudskih prava za uspostavljanje kompatibilnih političkih elita – bilo putem vojnih intervencija ili tehnikom „obojenih revolucija”, kršenjem međunarodnog prava –

²⁷ Pogledati više o Šangajskoj organizaciji za saradnju na: www.sectsc.org/EN123/brief.asp, 22/11/2015.

²⁸ Pogledati više o delatnosti Organizacije ugovora o kolektivnoj bezbednosti na: www.odkb-csto.org/structure/, 22/11/2015.

²⁹ Sava Živanov, „Spoljna politika savremene Rusije”, *Nacionalni interes*, vol. 5, br. 1–2, 2009, str. 46.

kao što je bio slučaj 1999. godine tokom agresije na Saveznu Republiku Jugoslaviju. Upravo u protivljenju spoljnoj politici SAD-a, Rusija uspeva da privuče jedan broj država, pre svega onih koje su same osetile negativne efekte spoljne politike zemalja Zapada predvođenih SAD-om.

Uprkos početnom protivljenju globalnoj praksi SAD, do većeg stepena konfrontacije Ruske Federacije i SAD-a dolazi tokom izbijanja krize u Ukrajini. Nakon smene Viktora Janukoviča, na vlast dolazi nova vladajuća garnitura koja se zalaže za evroatlantske integracije Ukrajine. Rusija nakon ovih dešavanja pod svoj suverenitet vraća polustrvo Krim.³⁰ Rusija je ovim potezom obezbedila faktički uticaj nad važnim geostrateškim područjem i ojačala kontrolu nad crnomorskim basenom i matičnom lukom Crnomorske flote u Sevastopolju. Podržavajući pobunjenike na području Donjecka i Luganska, Rusija na ovaj način želi da pomenutim oblastima uveća pregovarački i ucenjivački potencijal tokom predstojećih pregovora o budućem političkom uređenju Ukrajine. Ruskoj Federaciji strateški ne odgovara pripajanje ovih oblasti u njen sastav, iako su lideri Donjecke i Luganske oblasti više puta izrazili ovu težnju. Najpovoljniji ishod za Rusiju je davanje prava i ovlašćenja ovim regionima putem kojih bi oni otežavali pristupanje Ukrajine u međunarodne organizacije, pre svega u NATO.

Za razumevanje sadašnjeg delovanja Rusije u međunarodnim odnosima, potrebno je obratiti pažnju na poslednju Strategiju nacionalne bezbednosti Ruske Federacije od 31. decembra 2015. godine. Kao osnovne pretnje po bezbednost Rusije navedene su „obojene revolucije” (njihovo podsticanje, slabljenje tradicionalnih vrednosti, korupcija) i biološko oružje. Ruske službe bezbednosti će posebno obratiti pažnju na radikalne društvene grupacije koje koriste nacionalističku retoriku i religijski ekstremizam, strane i međunarodne nevladine organizacije, kao i lica koja bi mogla da naruše teritorijalni integritet Ruske Federacije i destabilizuju političke procese. Pored širenja laboratorija za proizvodnju biološkog oružja u blizini Rusije, značajne pretnje po njenu nacionalnu bezbednost su širenje NATO-a, situacija u Ukrajini kao izvor nestabilnosti Evrope, ekonomska (ne)stabilnost i informaciono ratovanje. Rusija je iskazala spremnost za smanjenje nuklearnog arsenala, ali samo ako bi ono bilo praćeno sporazumima i multilateralnim pregovorima. I konačno, Rusija je spremna da upotrebi vojnu silu jedino u slučaju kada su ostala sredstva neuspešna u zaštiti nacionalnih interesa.³¹

³⁰ Krim je za vreme vladavine Nikite Hruščove pripojen Ukrajini, iako je do tada bio u sastavu Ruske Sovjetske Federalne Socijalističke Republike.

³¹ „Стратегия национальной безопасности Российской Федерации”, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/l8iXkR8XLAtxeilX7JK3XXy6Y0AsHD5v.pdf>, 25/02/2016.

Kao što smo ranije pomenuli, jedan od vidova sticanja meke moći je legitimna vojna intervencija. Intervencijom u Gruziji 2008. godine, Rusija je dokazala vojnu sposobnost i odlučnost da odbrani nacionalne interese. Vojnom intervencijom u Siriji, Rusija je počela da strateške ciljeve ostvaruje simbiozom meke i tvrde moći, čemu ćemo posvetiti naredno poglavlje.

DA LI JE RUSIJA STEKLA „PAMETNU” MOĆ U SIRIJI?

Višegodišnja borba Sirijske arapske armije protiv militantne opozicije oličene u Slobodnoj sirijskoj armiji i terorističkih grupacija iz redova Al Nusre (tesno povezane sa Al Kaidom) i Islamske države Iraka i Sirije (ISIL), dovodi do znatnog iscrpljivanja i ugrožavanja opstanka režima sirijskog predsednika Bašara al Asada – značajnog partnera i saveznika Moskve. Rusija je na poziv sirijskih vlasti uputila vazdušno-kosmičke snage i druge borbene efektivne kao pomoć legalnim sirijskim vojnim snagama u borbi sa islamističkim grupacijama.

U skladu sa strateškim naporima ka vraćanju statusa svetske sile, Ruska Federacija nastoji da osigura vojno prisustvo u regionima koji su predmet sučeljavanja interesa velikih sila. Jedan od najznačajnijih regiona te vrste je upravo Bliski istok. Ukoliko Rusija dopusti dolazak „umerene opozicije” na vlast u Siriji, veoma je verovatno da će izgubiti strateški važnu luku Tartus. „Umerena opozicija” za saveznika ima glavnog ruskog oponenta – SAD, koje će na svaki način uticati da Ruska Federacija izgubi pravo prisustva u Tartusu. Ruska Federacija i sama ima problem sa islamskim radikalizmom unutar svojih granica, ali i na prostoru bliskog inostranstva. Suzbijanjem terorističkih grupacija na teritoriji Sirije, Rusija može da umanjí mogućnosti sopstvene destabilizacije izazvane eskalacijom nasilja koje je motivisano violentnim interpretacijama Kurana. Neophodno je, takođe, dokazati tehnološku naprednost ruskih borbenih efektiva koji dejstvuju u Sirijskoj Arapskoj Republici. Ovo dokazivanje je neophodno zbog odvrćanja potencijalnih pretnji, ali i zbog sticanja boljeg položaja na međunarodnom tržištu naoružanja i borbenih sredstava.

Važan momenat koji se odigrao pre intervenisanja u Siriji je otvaranje najveće džamije u Moskvi za deset hiljada vernika, što je čini najvećom u Evropi. Predsednik Ruske Federacije je prisustvovao ceremoniji otvaranja time poslao poruku da Rusija nema ništa protiv islama kao religije, nego se protivi islamizmu i njime motivisanom terorizmu.³²

³² Julija Višnjevetskaia i Markijan Ostapčuk, „Islam u Rusiji između tolerancije i odbijanja”, *Deutsche Welle*, 23. septembar 2015, www.dw.com/sr/islam-u-rusiji-izme%C4%91u-tolerancije-i-odbijanja/a-18731699, 28/11/2015.

Legitimna i moralna spoljna politika jedan je od izvora meke moći. Terorističke grupacije su izazvale veliko negodovanje, protivljenje i strah u očima globalnog javnog mnjenja, naročito zbog brutalnosti egzekucija i sistematskog uništavanja svetske kulturne baštine. Otpočinjanjem vazdušne kampanje protiv Islamske države i ostalih terorističkih grupacija, ruski globalni mediji simultano počinju da putem sadržaja prenose vojne akcije i na taj način svedoče o odlučnosti u ostvarivanju ciljeva vojne intervencije i o tehnološkoj naprednosti oružanih snaga Ruske Federacije.³³

Određenu meru legitimnosti ruske intervencije u ratom zahvaćenoj Siriji je, između ostalih, implicitno priznala Rimokatolička crkva. Prvi susret poglavara Rimokatoličke crkve i Ruske pravoslavne crkve nakon Velike šizme rezultirao je potpisivanjem Havanske deklaracije.³⁴ U deklaraciji je iskazana zabrinutost za hrišćane Bliskog istoka, ali su takođe pohvaljeni naponi ka sprečavanju progona hrišćana na Bliskom istoku od strane terorističkih grupacija.³⁵

Rusija je u slučaju vojne intervencije u Siriji pokazala da je shvatila značaj kombinacije meke i tvrde moći u strateškom ostvarenju ciljeva. Vazdušnom intervencijom protiv terorističkih grupacija, spremnošću u očuvanju strateških partnera i saveznika, te upotrebom medija i javne diplomatije kao legitimizujućeg sredstva vojne intervencije, ruski stratezi su pokazali da počinju da shvataju neophodnost upotrebe meke i tvrde moći u spoljnoj politici. Ruska pametna moć je opredmećenje doživela u Siriji.

DEJSTVO RUSKE MEKE MOĆI U SRBIJI

Srbija predstavlja kontekstualno pogodno tle za dejstvo meke moći Ruske Federacije zbog pripadnosti Srba slovenskoj grupi naroda, iste pravoslavne hrišćanske vere, duboke istorijske veze između Srba i Rusa, zajedničkog nastupanja u pojedinim turbulentnim razdobljima savremene istorije, ruskog zastupanja interesa Srbije u međunarodnim organizacijama i široko rasprostranjenog rusofilstva u našem narodu. I u novom Konceptu spoljne politike Rusije, Balkan je okarakterisan kao područje od velike strateške važnosti. Usled sve veće konfrontacije Rusije i Zapada, emisija meke moći je u poslednje vreme usmerena na Srbiju više nego što je bio slučaj u ranijem periodu.

³³ Pogledati na primer prilog RT o lansiranju krstarećih raketa „Kalibar” sa ratnih brodova Kaspijske ratne flotile: “4 Russian warships launch 26 missiles against ISIS from Caspian Sea”, *RT*, 7 October 2015, <https://www.rt.com/news/317864-russian-warships-missiles-launch/>, 26/11/2015.

³⁴ Patrijarh moskovski i sve Rusije Kiril je od 1989. do 2009. vršio dužnost predsednika Odeljenja za spoljne crkvene poslove Ruske pravoslavne crkve.

³⁵ „Havanska deklaracija pape Franje i patrijarha Kirila”, www.nspm.rs/savremeni-svet/integralni-tekst-havanske-deklaracije-pape-franje-i-patrijarha-kirila.html, 26/02/2016.

Naklonost dela srpske populacije prema Rusiji ogleda se u brojnosti udruženja građana koja neguju i razvijaju kulturne, privredne i naučne odnose između srpskog i ruskog naroda. Na osnovu uvida u Registar udruženja Agencije za privredne registre došli smo do podatka da na prostoru Republike Srbije deluju 93 udruženja sa predznakom srpsko-ruskog prijateljstva.³⁶ Brojnost ovih udruženja pokazatelj je kontekstualne pogodnosti Srbije za dejstvo ruske meke moći. Moramo napomenuti da nemaju sva udruženja institucionalne kapacitete, niti veći uticaj koji bi se manifestovao nametanjem političke agende. Udruženja srpsko-ruskog prijateljstva u velikom broju predstavljaju ekspresije rusofilstva zasnovanog pretežno na emocijama koje su duboko ukorenjene u velikom delu srpske populacije. „Emotivni” rusofili smatraju da ruska spoljna politika i politika prema Srbiji *a priori* proizvodi pozitivne efekte. Nusprodukt ovog emotivnog i sentimentalnog odnosa koji u nekim slučajevima poprima odlike patetičnosti je nekritičko i neobjektivno sagledavanje savremene Rusije.³⁷

Spoljnopolitičke platforme sadržane u programima pojedinih političkih partija u Srbiji zahtevaju uspostavljanje tešnijih političkih i ekonomskih odnosa sa Ruskom Federacijom. U ovom radu se nećemo baviti svim političkim partijama i njihovom odnosu prema Ruskoj Federaciji. Spektar našeg istraživanja obuhvatiće samo partije koje se direktno zalažu za uspostavljanje bliskih veza sa Rusijom i za prekid procesa evrointegracija. Evroskeptične političke partije nacionalnog i konzervativnog svetonazora koje se zalažu za uspostavljanje sveobuhvatnih odnosa sa Rusijom nisu predstavljene u Narodnoj skupštini poput Demokratske stranke Srbije, Srpskog pokreta Dveri i Srpske radikalne stranke. Postoji daleko veći broj proruskih političkih partija u Srbiji, ali one nemaju institucionalne kapacitete za veći uticaj u političkom životu, niti mogućnosti za sticanje parlamentarnog statusa (ukoliko se ne priključe izbornim koalicijama).

Demokratska stranka Srbije i Srpski pokret Dveri započeli su koalicionu saradnju u međuzbornom periodu formiranjem Patriotskog bloka. U predizbornoj platformi, „Božićnom proglasu”, Demokratska stranka Srbije i Dveri ponudile su biračima čvršće povezivanje sa Rusijom u vidu razvijanja snažnijih političkih, ekonomskih i vojnih odnosa sa Ruskom Federacijom i zemljama ruskog bliskog inostranstva. U predizbornoj platformi postavljen je zahtev za izgrađivanjem tešnje saradnje sa Organizacijom ugovora o kolektivnoj bezbednosti, gde Srbija trenutno ima samo status posmatrača.³⁸ Ostaje nejasno na koji način bi se intenzivirala ova

³⁶ Registar udruženja Agencije za privredne registre: <http://pretraga2.apr.gov.rs/ObjedinjenePretrage/Search/Search>, 28/11/2015.

³⁷ Miša Đurković, „Savremena ruska spoljna politika i Srbija početkom XXI veka”, *Kultura polisa*, god. IX, 2012, br. 17, str. 3.

³⁸ „Božićni proglas Dveri, DSS i grupe patriotskih intelektualaca”, 8. januar 2015, www.dverisrpske.com/sr/nas-stav/6275-bozicni-proglas-2015.html, 28/11/2015.

saradnja, pošto Srbija kao zemlja posmatrač u ovoj organizaciji nema mogućnosti za veći stepen saradnje. Nameće nam se pitanje da li se Patriotski blok implicitno zalaže za članstvo Srbije u Organizaciji ugovora o kolektivnoj bezbednosti.

Političke partije sabrane oko Patriotskog bloka u poslednje vreme sve otvorenije ispoljavaju proruskiju orijentaciju. Politički vrh ove grupacije je nakon posete Sevastopolju i podrške upućene Ruskoj Federaciji povodom pripajanja poluostrva Krim u Ukrajini uvršćen na listu kriminalaca. Tokom posete Sevastopolju i Moskvi, ostvareni su kontakti sa Jedinственom Rusijom, Putinovom političkom strankom i sa poslanicima Državne dume i Saveta Federacije.³⁹ Iako su ostvareni kontakti sa ruskim političarima, najverovatnije je da Rusija neće pružiti organizacionu i finansijsku podršku, pre svega zbog ruskog načela nemešanja u unutrašnje stvari Srbije. Članice Patriotskog bloka trenutno se nalaze u krizi izazvanoj rascjepima i podelama koje su nastale u skorije vreme. Demokratsku stranku Srbije napustili su nekadašnji visoki funkcioneri, među kojima je i Nenad Popović, čovek sa čvrstim političkim i ekonomskim vezama u Rusiji (osnovao sopstvenu političku stranku).

Srpska radikalna stranka je tokom kampanje za poslednje parlamentarne izbore komunicirala sa biračima putem slogana „I Kosovo i Rusija”. Tokom predizborne i međuizborne kampanje više puta je pominjano čvršće oslanjanje na Rusiju i okretanje leđa Zapadu, mada se u samom programu Srpske radikalne stranke Rusija uopšte ne pominje. Programska platforma govori samo o razvitku tradicionalno dobrih odnosa sa prijateljskim državama.⁴⁰ Radikali, međutim, imaju dobro izgrađene veze sa Institutom za slovenske studije iz Moskve i sa ruskim Fondom strateške kulture.⁴¹

Ako uzmemo u obzir nova istraživanja javnog mnjenja, navedene partije imaju mogućnost da steknu poslanike u budućem sastavu Narodne skupštine Republike Srbije. Uzimajući u obzir istraživanja objavljena u martu 2016. godine, Srpska radikalna stranka ima podršku 6% birača, dok koalicija Demokratske stranke Srbije i Dveri uživa poverenje 5,7% glasača.⁴² Istraživanja obavljena mesec dana ranije prikazuju gotovo identične rezultate – podrška SRS-u iznosi 6%, dok je DSS-u i

³⁹ „Единая Россия расширяет географию контактов с зарубежными партиями”, <http://er.ru/news/136252/>, 28/11/2015.

⁴⁰ „Politički program Srpske radikalne stranke”, www.srpskaradikalnastranka.org.rs/wp-content/uploads/2015/04/SRSprogram.pdf, 28/11/2015.

⁴¹ Miša Đurković, „Savremena ruska spoljna politika i Srbija početkom XXI veka”, op. cit., str. 13.

⁴² B. Cvejić, „Saša Radulović u porastu, pad SNS zanemarljiv”, *Danas*, 3. mart 2016, www.danas.rs/danasrs/politika/sasa_radulovic_u_porastu_pad_sns_zanemarljiv.56.html?news_id=316915, 04/03/2016.

Dverima poverenje ukazalo 5,6% ispitanika.⁴³ Uprkos sticanju parlamentarnog statusa, nije za očekivati da ove partije steknu moć uticaja na prihvatanje proruske agende u srpskom zakonodavnom telu. Nekoliko je razloga za ovu tvrdnju: većina partija u Srbiji je proevropskog opredeljenja; male su šanse da će proruske partije biti sabrane u parlamentarnu većinu – ove partije poseduju izuzetno nizak koalicioni potencijal; od 2000. godine naovamo u Srbiji su na vlasti političke elite koje se zalažu za pristupanje Srbije Evropskoj uniji. Jedino nagli pad podrške ulasku u Evropsku uniju može da pogoduje ovim partijama, pod pretpostavkom da vladajuće ostanu evroentuzijastične, odnosno da ne napuste delovanje prema nebrojeno puta ponavljanom sloganu „Evropa nema alternativu”.

Od značajnijih ruskih privrednih subjekata na teritoriji Srbije posluju: Gasprom (većinski vlasnik Naftne industrije Srbije), Lukoil (koji je privatizovao Beopetrol 2003. godine) i Sberbanka. Ove kompanije ne ulažu veća sredstva u cilju promovisanja matične zemlje. Problematično je njihovo oglašavanje na pojedinim medijima u Srbiji, jer koriste usluge oglašivača koji ne gaje simpatije prema Rusiji. Ostaje nejasno zašto ove kompanije pomažu uvećanju profita medijskih kuća koje sprovede antirusku uređivačku politiku.⁴⁴

Centar iz kojeg je u bliskoj prošlosti zračila najveća emisija ruske meke moći u Srbiji je Ruski dom. Ruski kulturni centar u Beogradu je uglavnom rezervisan za relativno uzak krug publike, a ne postoje naponi ka inovativnim sadržajima prijemčivim mlađoj publici.⁴⁵ Primat u dejstvu putem meke moći su danas preuzeli ruski mediji na srpskom jeziku.

Ruske organizacije su u određenom stepenu intenzivirale svoje delovanje u Srbiji. Ruski institut za strateška istraživanja (*Российский институт стратегических исследований – РИСИ*) je prva ruska „nevladina” organizacija u Srbiji. Iako se predstavlja u Srbiji kao nevladina organizacija, ovaj naučno-istraživački i analitički centar je osnovao Putin sa ciljem pružanja analitičke podrške predsedniku Rusije, Savetu Federacije, Državnoj dumi i Savetu bezbednosti Ruske Federacije. Aktivnost RISI je uglavnom svedeno na organizaciju konferencija, tribina, promovisanje izdavačke delatnosti, prevođenje ruskih analitičkih članaka na srpski jezik i ostvarenje kontakta sa proruskim orijentisanim ličnostima iz javnog života i nauke u Srbiji.⁴⁶

⁴³ B. Cvejić, „SNS pada podrška, SPS i opozicija skaču”, *Danas*, 3. februar 2016, www.danas.rs/danasrs/politika/_sns_pada_podrska_sps_i_opozicija_quotskacuquot.56.html?news_id=315394, 04/03/2016.

⁴⁴ Miša Đurković, „Savremena ruska spoljna politika i Srbija početkom XXI veka”, op. cit., str. 18–19.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Pogledati više o aktivnostima Ruskog instituta za strateška istraživanja u Srbiji na: <http://risi.rs/>, 28/11/2015.

Ukoliko poredimo delatnost ove ruske organizacije sa delatnošću organizacija koje dolaze iz Zapadne Evrope i SAD, čini se da je njen uticaj skoro zanemarljiv. Delatnost Ruskog instituta za strateška istraživanja nije značajno zapažena ni u medijima, a veoma mali broj ljudi uopšte zna da institut deluje u našoj zemlji. Zbog toga se stiče utisak da su mogućnosti ove organizacije u uticaju na javno mnjenje u Srbiji faktički neiskorišćene, pa se opravdano postavlja pitanje da li je njen zadatak sveden samo na pojedine obaveštajno-analitičke aktivnosti.

U Srbiji deluju ruske i brojne Rusiji naklonjene nevladine organizacije. U našem radu ćemo spomenuti samo pojedine sa zavidnim nivoom respektabilnosti: Fond Gorčakov, koji putem javne diplomatije promovise Rusiju u svetu, Fond Strateške kulture kao srpsko-ruski informativni i analitički Internet portal, Fond dostojanstvo (tesno saraduje sa Fondom Gorčakov), Fond ruski mir, Centar za strateške alternative, Centar za konzervativne studije i Beogradski forum za svet ravnopravnih. Od studentskih organizacija koje su proruskis orijentisane vredi pomenuti Srpski kôd, Srpski akademski krug (saradivali sa Fondom Gorčakov) i Srpski politički forum sa Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Saradnja sa nevladinim organizacijama uglavnom se odvija preko ličnih kontakata i navedene organizacije ne dobijaju značajniju finansijsku podršku iz Ruske Federacije.

Širenjem emisione mreže *Sputnjika* u Srbiju novembra 2014. godine načinjen je krupan korak ka većem prisustvu u srpskoj medijskoj sferi. Na prostoru Srbije ova medijska kuća deluje preko informativnog portala na srpskom jeziku koji prenosi „vesti iz višepolarnog sveta” propuštene kroz rusku optiku. *Sputnjik* emituje i radio program, ali samo putem Interneta i kroz ustupljeni deo programa na *Radioju Novosti* u vidu emisije „Svet sa Sputnjikom”. Do sada nije uspeo da ostvari veći uticaj u Srbiji, ali predstavlja respektabilnu opoziciju etabiliranim prozapadnim medijima i medijima u vlasništvu zemalja Zapada.⁴⁷ Iako je u vidu spekulacija najavljivian početak emitovanja programa medijske kuće *RT* na srpskom jeziku, do danas do toga nije došlo. U javnosti je takođe spekulisano o dolasku ruske pravoslavne televizije *Carigrad*.⁴⁸ Ukoliko bi se spekuacije ostvarile, program ruskih medija na srpskom jeziku bi zaista bio značajan oponent u srpskoj medijskoj sferi. Od respektabilnijih ruskih medija, u Srbiji je prisutno novinsko i elektronsko izdanje u okviru projekta *Russia Beyond The Headlines* – na srpskom jeziku publikovano pod nazivom *Ruska reč*. *Ruska gazeta* je prisutna u Srbiji preko

⁴⁷ Pogledati više o Sputnjiku u Srbiji na: http://rs.sputniknews.com/docs/about/o_nama.html, 28/11/2015.

⁴⁸ I. M. Jasnić i V. Filipović, „U ime oca, sina i svetog Putina – šta ruski tajkun Konstantin Malofejev radi u Srbiji”, *Blic*, 3. februar 2016, www.blic.rs/komentar/politika/u-ime-oca-sina-i-svetog-putina-sta-ruski-tajkun-konstantin-malofejev-radi-u-srbiji/03dlfg0, 26/02/2016.

magazina *Geopolitika*. Svakog meseca u okviru izdanja *Geopolitike* objavljuje se dodatak „Rusija i Srbija”.⁴⁹ Postavlja se pitanje zbog čega Rusija nije uspjela da se čvršće etabilira u srpskoj medijskoj sferi odnosno zbog čega nije bila zainteresovana za privatizaciju većih medijskih i novinskih agencija – na primer *Studija B* i *Tanjuga*.

Srpska i Moskovska patrijaršija gaje tradicionalno dobre odnose. U vreme koje predstoji održavanju svepravoslavnog sabora na Kritu, crkveni diplomatski odnosi su posebno intenzivirani i vidljivo je zajedničko nasupanje povodom spornih pitanja u pripremnim skupovima pomesnih crkava. Uticaj koji Ruska pravoslavna crkva želi da ostvari u Srbiji se, između ostalog, ogleda u intervenisanju šefa ruske crkvene diplomatije mitropolita Ilariona prilikom puštanja na slobodu ohridskog arhiepiskopa Jovana koji je u Makedoniji bio osuđen na izdržavanje višegodišnje kazne zatvora. Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije je jedan od najistaknutijih episkopa proruskog orijentacije koji ima dobre lične kontakte sa velikodostojnicima Ruske pravoslavne crkve. Na srpskom jeziku pokrenut je ruski verski informativni portal *Pravoslavije* na kojem se nalaze članci ruskih bogoslova i stavovi koji su u skladu sa srpskim nacionalnim interesima, pogotovo na Kosovu i Metohiji. Jedan od načina na koji Rusija želi da privuče javno mnjenje u Srbiji je donacija u vrednosti od 30 miliona evra namenjena za izradu fresaka i mozaika u Hramu svetog Save na Vračaru.⁵⁰

Rusko prisustvo i uticaj u međunarodnoj politici su od vitalnog značaja za Srbiju, pre svega zbog onemogućavanja priznavanja samoproglashene nezavisnosti Kosova i Metohije. Ruska diplomatska aktivnost pomogla je da se onemoguću nastojanje prištinske elite da osigura članstvo u Unesku. Pravo veta u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija u perspektivi onemogućava stupanje otcepljenog Kosova u Ujedinjene nacije, jer dve članice Saveta bezbednosti, Rusija i Kina, izričito se protive secesiji. Rusija je korišćenjem prava veta već onemogućila usvajanje rezolucije Saveta bezbednosti o Srebrenici. Prema rečima ruskog stalnog predstavnika u Ujedinjenim nacijama Vitalija Čurkina (Виталий Иванович Чуркин), predlog rezolucije je politički motivisan i služio je jedino tome da se optuži celokupan srpski narod za ratne zločine.⁵¹

⁴⁹ Pogledati više o projektu Rusija i Srbija na: www.geopolitika.rs/index.php/sr/rusija-i-srbija, 28/11/2015.

⁵⁰ D. Matović, „Ukrašavanje Hrama svetog Save odlažu komplikovane procedure”, *Večernje novosti*, 26. novembar 2015, www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:578522-Ukrasavanje-Hrama-svetog-Save-odlazu-komplikovane-procedure, 28/11/2015.

⁵¹ Zvezdan Živković, „Ruski veto blokirao Rezoluciju o Srebrenici: oštre reakcije SAD i Britanije”, *Slobodna Evropa*, 8. jul 2015, www.slobodnaevropa.org/content/rezolucija-o-srebrenici-nije-prosila-rusija-ulozila-veto/27116786.html, 28/12/2015.

Ministarstvo za vanredne situacije Ruske Federacije formiralo je Rusko-srpski humanitarni centar u Nišu na osnovu sporazuma vlada Rusije i Srbije. Humanitarni centar je u nadležnosti ruskog Ministarstva za vanredne situacije i srpskog Ministarstva unutrašnjih poslova. Delokrug njegovih nadležnosti je otklanjanje i prevencija posledica nastalih vanrednim situacijama u Srbiji i regionu. Srbija je na ovaj način prepoznata kao strateški centar za delovanje u oblasti vanrednih situacija na prostoru Balkana.⁵² Za vreme katastrofalnih poplava u Srbiji tokom maja 2014. godine, ruska pomoć je bila veoma značajna. Sektor za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova i Vojska Srbije našli su se u nezavidnom položaju nakon 2000. godine. Zbog ovog položaja ruska humanitarna pomoć u vidu ljudskih i tehničkih resursa pokazala se kao vitalna.

Uprkos intenzivnijem dejstvu meke moći Rusije u Srbiji, čini se da ona ne daje rezultate koji bi se, pre svega, ogledali u nametanju političke agende koja je u skladu sa ruskim nacionalnim interesima. Rusija ostvaruje interese direktnim uticajem na političke, privredne i naučne elite. U poslednje vreme održano je više naučnih konferencija i Prve omladinske škole Organizacije ugovora o kolektivnoj bezbednosti; učestale su posete značajnih ličnosti iz ruskog javnog života i odlasci naših političara u Rusiju; pokrenuti su i pregovori o nabavci ruskog naoružanja itd. Mora se priznati da je Srbija jedna od retkih zemalja u Evropi koje nisu uvele sankcije Rusiji, a u predstojećem periodu može se očekivati dalje intenziviranje dejstva ruske meke moći u Srbiji, o čemu svedoče i izjave pojedinih zvaničnika Ruske Federacije.⁵³

Ratifikacija sporazuma između Vlade Republike Srbije i NATO-a o saradnji u oblasti logističke podrške čini se da je još jedan od indikatora neuspešnosti ruske strategije delovanja u Srbiji. Sporazumom su vojnom osoblju NATO-a priznati diplomatski imunitet, pravo razmene poverljivih informacija i opreme, oslobađanje od plaćanja poreza i dažbina itd.⁵⁴ Rusija je sa izrazitim negodovanjem ispratila ratifikaciju zbog sve težnjih odnosa Srbije sa globalnim oponentom, ali i zbog nepriznavanja sličnih beneficija osoblju Rusko-srpskog humanitarnog centra u Nišu.⁵⁵

⁵² Više o Rusko-srpskom humanitarnom centru na: <http://ambasadarusije.rs/sr/rusko-srpski-humanitarni-centar>, 28/11/2015.

⁵³ „Puškov: Srbija je za Putina prioritet”, *B92*, 1. novembar 2015, www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=11&dd=01&nav_category=11&nav_id=1057946, 28/11/2015.

⁵⁴ „Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Organizacije NATO za podršku i nabavku (NSPO) o saradnji u oblasti logističke podrške”, www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2016/154-16.pdf, 26/02/2016.

⁵⁵ Pogledati npr. izjavu Marije Zaharove, predstavnice Ministarstva inostranih poslova Ruske Federacije, povodom ratifikacije: „Захарова: НАТО, втягивая Сербию в свои ряды, навязывает ей 'стокгольмский синдром'”, <http://tass.ru/politika/2687702>, 26/02/2016.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rusija je uložila značajne napore u cilju povratka statusa svetske sile i uspostavljanja multipolarnog poretka sveta. Imajući u vidu ove napore, Ruska Federacija se u novom milenijumu okreće upotrebi meke moći. Ranije delovanje ovim sredstvima je bilo nemoguće, pre svega, zbog perioda krize sa kojom se Rusija suočavala nakon raspada SSSR-a.

Nakon konsolidacije koja je sledila dolaskom Vladimira Putina na mesto predsednika, Ruska Federacija je zakoračila putem obnove nekadašnjeg značaja u svetskoj politici. Upotreba meke moći započinje u ovom periodu, ali se uviđa njeno kašnjenje jer su zemlje nekadašnjeg Varšavskog pakta već postale članice Severnoatlantskog saveza, dok su članstvo u Evropskoj uniji ili težnja kao evrointegracijama drastično smanjili slobodan prostor za ruski uticaj u nekadašnjim državama Istočnog bloka.

Rusija je nesmotreno dopustila da u strateški važnoj državi bliskog inostranstva dođe na vlast politička elita koja se zalaže za pristupanje Evropskoj uniji i NATO-u. Naravno, reč je o Ukrajini. U ovoj državi je prevagu odnela meka moć Evropske unije, delimično zbog toga što populacije na postsocijalističkim prostorima imaju iskrivljenu sliku o članstvu u Evropskoj uniji kao prečici ka rastu ekonomije i povećanju nivoa ličnog blagostanja. Rusija ne sme da dozvoli da joj se dogodi još jedan incident sličan Majdanu na prostoru bliskog inostranstva.

Dosadašnja upotreba meke moći je u većini slučajeva bila nesofisticirana i daleko ispod granica optimalnosti. Iako je evidentan uspeh ruskih medija, oni ne mogu da budu jedini efikasan instrument meke moći. Mediji moraju biti samo jedan od mnoštva uspešnih segmenata delotvorne strateške upotrebe meke moći u cilju privlačenja i ubeđivanja, odnosno usvajanja proruskog političke agende u kontekstualno pogodnim državama. Ruska Federacija mora da ovlada tehnikom sofisticiranog predstavljanja svoje kulture, političkih vrednosti i spoljne politike. Dosadašnja upotreba instrumenata meke moći je bila nezgrapna i neefikasna u odnosu na potencijal kakav imaju određene države čije je stanovništvo rusofilskog opredeljenja, kao što je na primer Srbija. Ukoliko Ruska Federacija želi da očuva ponovo stečeni status super sile, ali i da utvrdi multipolarnost, meka moć i instrumenti koji iz nje proishode moraju posedovati viši stepen sofisticiranosti.

BIBLIOGRAFIJA

- Antonić, Slobodan, „Putinizam: ideja patriotske elite”, *Nacionalni interes*, vol. 5, br. 1–2, 2009.
- „Božićni proglas Dveri, DSS i grupe patriotskih intelektualaca”, 8. januar 2015, www.dverisrpske.com/sr/nas-stav/6275-bozicni-proglas-2015.html, 28/11/2015.

- “Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation”, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 12 February 2013, http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, 28/11/2015.
- Đurković, Miša, *Iluzija Evropske unije*, Catena Mundi i Institut za evropske studije, Beograd, 2015.
- Đurković, Miša, „Rusija i otkrivanje meke moći”, *Nacionalni interes*, god. IV, br. 4, 2008.
- Đurković, Miša, „Savremena ruska spoljna politika i Srbija početkom XXI veka”, *Kultura polisa*, god. IX, 2012, br. 17.
- „Havanska deklaracija pape Franje i patrijarha Kirila”, www.nspm.rs/savremeni-svet/integralni-tekst-havanske-deklaracije-pape-franje-i-patrijarha-kirila.html, 26/02/2016.
- Hendler, Ričard, „Kultura”, u: Adam Kuper i Džesika Kuper (urs), *Enciklopedija društvenih nauka*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Naj, Džozef, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 111–112.
- Nye, Joseph, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990.
- „Politički program Srpske radikalne stranke”, www.srpskaradikalnastranka.org.rs/wp-content/uploads/2015/04/SRSprogram.pdf, 28/11/2015.
- „Стратегия национальной безопасности Российской Федерации”, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/18iXkR8XLAtxeilX7JK3XXy6Y0AsHD5v.pdf>, 25/02/2016.
- „Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Organizacije NATO za podršku i nabavku (NSPO) o saradnji u oblasti logističke podrške”, www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2016/154-16.pdf, 26/02/2016.
- Živanov, Sava, „Spoljna politika savremene Rusije”, *Nacionalni interes*, vol. 5, br. 1–2, 2009.

Dejan TADIĆ

**THE CONCEPT OF SOFT POWER IN RUSSIAN FOREIGN POLICY
IN THE TWENTY-FIRST CENTURY**

ABSTRACT

The paper analyses the application of the concept of soft power in contemporary international relations in the case of the implementation of the foreign policy of the Russian Federation at the beginning of the twenty-first century. The author departs with the assumption that the government in Moscow uses a wide range of the soft power instruments and prove it on the case study of the combined use of hard and soft power instruments during the engagement in Syria. The analysis also includes the recent Russian foreign policy actions towards Serbia, and stresses out that the Russian Federation does not recognise sufficiently clear the benefits that our country provides in terms of promoting Russian national interests through the sophisticated application of the concept of soft power. The author concludes that the Russian Federation has not been using the full potential of their own sources of soft power in the foreign policy implementation process, and that the use of soft power is not sophisticated and optimal—except in the media.

Key words: soft power, foreign policy, international relations, Russia, Syria, Serbia.